

ДИЗАЙН-ОСВІТА В АКсіОЛОГіЧНОМУ ВИМіРІ

Глобалізований світ ХХІ століття характеризується такими визначальними ознаками, як складність, розмаїтість, динамічність, суперечливість, нестабільність. Зміна сучасної комунікативної ситуації, створення аудіовізуальної індустрії планетарного масштабу загострюють соціальні духовно-світоглядні проблеми, висувають на перший план сутнісні питання існування кожної людини, соціуму загалом. Усе частіше вчені наголошують на «гуманізації глобалізації» (В. Андрущенко, І. Бех, Л. Масол, І. Зязюн та ін), тобто надання їй людського обличчя, у процесі якої особлива роль належить мистецькій освіті.

Сьогодні мистецтво не можна розглядати як закриту (елітарну) систему, що розвивається автономно щодо широких соціальних відносин і світового культурного контексту. Завдяки універсальності художньо-образної мови мистецтво закодує і передає зрозумілу для різних народів смислову інформацію, дає змогу вступати у невербальний діалог з різними культурами минулого і сучасності, розуміти інших, розширювати власний духовний світ, що надзвичайно актуально в контексті глобалізаційних процесів.

Цінності мистецтва важливі з огляду на сучасне існування дітей і молоді в полікультурному просторі. Діти, які сьогодні сидять за партами, а також майбутні вчителі, мають бути готовими жити в умовах перманентних змін, непередбачуваних зараз ситуацій, створювати естетосферу власного буття, а отже мистецька освіта має сприяти досягненню різних аспектів буття і спів-буття з іншими, дає перетин одразу кількох духовних площин: інтелектуальної (культура розуму), морально-етичної (культура почуттів), та естетичної (культура творчості).

Мистецтво з його унікальними можливостями впливу на зростаючу особистість має посісти значне місце у цих процесах, оскільки «цілісність світу має опанувати цілісна людина» (В. Личковах).

Водночас актуальними у сучасну епоху є тенденції співіснування найрізноманітніших мистецьких стилів, інтегративність, а також уникнення поляризації елітарного та популярного мистецтв. Відображенням таких тенденцій є поява феномену дизайну та арт-дизайну, який «вбудований» у повсякденну людську життєдіяльність (естезис), це певна культура, „втягнута” у буденний простір.

Дизайн-освіта дозволяє переводити з одного боку «абстрактне» на мову

«матеріальних проектів», а з другого боку, дозволяє «схоплювати» у практичних рішеннях новації і зображення, які не підлягають точному формулюванню («гармонійне», «динамічне», «симетричне» тощо).

Важливим, з нашого погляду, є включення дизайну у навчально-виховний процес педагогічних навчальних закладів, який активізує різні способи пізнання: «конкретного», «формального» та «істотного», «символічного», а також і мисленнєвого та аксіологічного розвитку, що саме по собі є освітньо-виховною цінністю [1].

Отже, сучасна освіта повинна будуватися так, щоб підготувати майбутнього фахівця до подальших неодноразових змін, пов'язаних з постійним оновленням змісту і способів організації його діяльності. До подібних нових життєвих і професійних обставин набагато легше зможе адаптуватися людина, творчо орієнтована в професії, з багатим креативно-евристичним потенціалом, ціннісними орієнтаціями. Саме тому сучасна освітня ситуація вимагає оновлення починаючи з вищого навчального закладу традиційних форм педагогічного процесу, їх осучаснення та аксіологізації, зокрема ознайомлення із дизайн-освітою, засобами дизайн-діяльності, що сприятиме творенню аксіологічної системи людини завдяки естетизації простору повсякденного буття.

Мета нашого дослідження - розгляд аксіологічного базису дизайну, з'ясування сутності дизайн-діяльності та дизайну-освіти, а також розгляд даної проблематики в площині професійної підготовки вчителя початкових класів.

Для розвитку особистості і формування її ціннісних орієнтацій необхідно, щоб професійно-ціннісні відносини педагогів означали орієнтацію на індивідуальну цінність учня, на розуміння творчої сутності педагогічної діяльності, усвідомлення самоцінності, гідності, особистої свободи і усвідомлення себе як носія високих цінностей. Вчитель повинен сам бути глибоко впевненим в тих істинах, які він пропагує.

Проте необхідно відмітити, що на сучасному етапі розвитку загальної освіти не достатньо розроблені питання предметного змісту такої галузі як „дизайн”, майже відсутня психолого-педагогічна література з проблеми арт-дизайну, немає установлених поглядів учених на методику викладання дизайну та арт-дизайну. Це посилює актуальність даного дослідження.

Як стверджують психологи, від ціннісної основи, закладеної у майбутніх вчителів, залежить, як відбудуватиметься подальше формування і розвиток особистості (П. Гальперін, В. Давидов, В. Єрмоленко, А. Занков, В. Мухіна, А. Леонтєв, Д. Фельдштейн та ін.). Вчитель початкової ланки освіти створює додаткові можливості ефективного розвитку ціннісних

орієнтацій, оскільки вік дітей характеризується підвищеною емоційністю, вразливістю до зовнішніх дій, зверненістю до світу позитивних цінностей, що проявляються в усіх видах діяльності: навчальній, ігровій, комунікативній, трудовій та ін.

Важливим для оновлення методології освіти, з нашого погляду, є філософські ідеї М. Бахтіна, В. Малахова та ін. про пізнання як ціннісне відношення людини до світу, про світоглядну свідомість як єдність форм її здійснення – світорозуміння, світосприймання і світовідношення.

Аксіологічний вимір мистецької освіти висвітлює академік І. Зязюн. На його думку, змістом освіти має стати ціннісна свідомість, ціннісне відношення, що зумовлюється естетичними переживаннями: «сукупність норм приходить до дитини ззовні, цінність – внутрішній, естетичний засвоєний суб'єктом орієнтир його життя сприймається як власна духовна інтенція».

Про важливість дизайн-освіти та потенційні можливості дизайн-діяльності в аксіологічному вимірі у процесі підготовки учнів та майбутніх учителів початкових класів з трудового навчання та художньої праці наголошує у своїх наукових працях В. Тименко, один з авторів підручників та програми з трудового навчання. Дизайн розглядається взагалі як елемент культури будь-якої освіченої людини, що є виявом важливої світової тенденції гуманізації освіти в цілому.

Актуальність теоретичного обґрунтування сутності дизайну, естетичної природи арт-дизайну полягає в тому, що естетичне сприйняття предметного середовища, дизайн-діяльність сприяють естетичному вихованню ефективному формуванню ціннісних орієнтацій у особистості.

Арт-дизайн створює додаткові можливості ефективного розвитку ціннісних орієнтацій людини, оскільки розкриває перед нею світ позитивних цінностей, що проявляються в усіх видах дизайн-діяльності. Цей вид діяльності створює можливості пізнання і самовираження, для розвитку і прояву ціннісних орієнтацій як ядра їх особистісного потенціалу.

Багато авторів Х. Тхагапсоев, Дж. К. Джонс, К. Кантор та ін. для позначення дизайн-діяльності використовують термін „проективна діяльність” і оперують ним в своїх теоретичних концепціях. З подібною позицією можна погодитися, якщо розглянути «проектну діяльність» як соціокультурний феномен, який може використовуватися де завгодно, у тому числі і дизайні. Так, наприклад, Х. Тхагапсоев в роботі розглядаючи різні підходи до дефініції «проектна діяльність», відзначає, що сутність дизайну набагато ширша, ніж особлива проектна діяльність.

Мета проектною діяльності – покласти початок змінам в оточуючому

людину штучному середовищі. Тому можна говорити, що в своєму житті ми щогодини ставимо і вирішуємо проектні задачі, тобто проектування стало визначальною межею нашої свідомості і буття.

Дизайн-діяльність аналізується сучасними дослідниками за наступними показниками:

- потреба в нових знаннях, здібність до вдумливого аналізу різних предметів, процесів і явищ дійсності, усвідомлення того, що навколишній світ (середовище) – це джерело ціннісної інформації;

- різні емоційні стани: радість, байдужість, роздратування і т.д., жести, міміка, переважання позитивних емоцій, їх адекватність;

- розширення власного досвіду через діяльнісне засвоєння цінностей, потреба в творчості, спосіб самовираження.

Завдання початкової школи полягає в тому, щоб підняти мислення дитини на якісно новий етап, розвинути інтелект до рівня розуміння причинно-наслідкових зв'язків.

На думку Френча, основні аргументи на користь викладання дизайну в педагогіці потрібно шукати не в тому, що навчаючи дизайну, ми готуємо особистість до успішної кар'єри або забезпечуємо їй приємне довкілля, не тому, що ми готуємо кваліфікованого споживача, хоча і ці аспекти важливі самі по собі, а в тому, що дизайн укріплює і об'єднує в одне ціле невербальне утворення, в тому, що він збільшує амплітуду уяви і мислення. З точки зору В. Сидоренка, «дизайн» культивує мисленнєві навички і способи розв'язання реальних проблем з опорою на широкий арсенал „невербального”.

На думку А. Тряпичиної основною метою введення дизайну в сферу освіти повинне бути не озброєння студентів уміннями професійної діяльності на основі оволодіння професійними способами, відомостями, джерелами, а в «створенні умов для становлення базової культури особистості, тобто культури життєвого (особистісного і професійного) самовизначення студентів» і способи студентів «вирішувати пізнавальні, практичні, ціннісні та інші задачі, на основі привласненого соціального досвіду (змісту освіти)». Сучасний педагог в будь-якій країні – це професійно-компетентна, творчо розвинута, гуманна особистість, в якій переважають духовно моральні якості, в якій яскраво виражена суб'єктивна позиція, індивідуальний стиль діяльності. Важливим елементом ціннісного компоненту творчого потенціалу особистості педагога є наявність ідеалів і образів – орієнтирів у житті та в професії.

На нашу думку, необхідно, щоб підготовка учителя початкової школи відбувалася з урахуванням домінуючого у молодших школярів образного

мислення, з використанням образного типу переробки інформації, що можна забезпечити методами і засобами дизайну. Саме на такій основі стає можливим формування особистісно-ціннісних орієнтацій майбутніх вчителів.

Основами дизайн-діяльності майбутні учителі оволодівають на заняттях трудового навчання та образотворчого мистецтва. Ці види діяльності створюють можливості для пізнання і самовираження, для розвитку і прояву ціннісних орієнтацій майбутніх учителів як ядра їх особистісного потенціалу.

Ціннісна орієнтація – це спрямованість особистості на об'єкт, явище або предмет, яка має позитивне змістовне наповнення і здатна регулювати діяльність людини [2].

Сучасні вчені включають ціннісні орієнтації в систему особистості, що склалася, надаючи їм значення найглибінніших, «ядерних» утворень. Ними виділено декілька рівнів, які необхідно враховувати при організації виховного процесу: 1) знання цінності без суб'єктивного відношення до неї (цінності); 2) розуміння значення цінності та її оцінка, 3) емоційне забарвлення цінності; 4) цінність організовує навкруги себе інші ціннісні уявлення будучи їх ядром – з'являється поведінковий компонент; 5) об'єднання ряду цінностей в один синдром, який стає регулятором усвідомленої поведінки [7].

У зв'язку з тим, що формування ціннісних орієнтацій є складним утворенням, то необхідно виділити його структурні компоненти:

- когнітивний (знання, уявлення, думки);
- емоційний (переживання і оцінки);
- діяльнісний (готовність до певної діяльності і поведінки).

Отже, формування ціннісних орієнтацій є складним багатоступінчатим процесом, на який великий вплив має процес і зміст діяльності, її ціннісно орієнтаційна спрямованість, весь індивідуальний досвід особистості. Сучасному педагогу необхідно знати і своєчасно застосовувати в навчально-виховному процесі способи і методи формування основних ціннісних орієнтацій учнів, зокрема у процесі дизайн-діяльності.

Таким чином, проведений аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури дав можливість зробити наступні висновки.

1. Цінності, ціннісні орієнтації виступають як соціальний феномен і внутрішнє утворення, в ході основи ціннісних орієнтацій особистості лежить певна система цінностей, що сформувалася в ході знайомства людини з оточуючою її дійсністю, цілеспрямовано організованої діяльності, навчання і виховання.

2. Дизайн-діяльність розглядається через синтез терміну «дизайн» і

родового поняття «діяльність», характеризується цілеспрямованістю, наочністю і усвідомленістю, тенденцією до перетворення. Вона як особливий вид творчої діяльності гармонійно вписується в проектну діяльність і розуміється нами як активна форма розвитку пізнавальної сфери, емоційно-ціннісного потенціалу, креативності, реалізації потреб.

3. Ефективність формування ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів, в процесі дизайн-діяльності на заняттях з трудового виховання забезпечує дотримання наступних психолого-педагогічних умов: наявність творчої особистості викладача, орієнтація на суб'єкт-суб'єктну систему взаємодії, розвиток здібностей до рефлексії, реалізація свободи вибору позиції суб'єкта, що дозволило якісно змінити особистість дитини. Кожна умова є необхідною, але недостатньою, а діючи в сукупності вони сприяють ціннісно-орієнтаційному формуванню особистості.

Нами виокремлено модель ціннісних орієнтацій особистості майбутнього учителя, в якій схематично відображено єдність компонентів: когнітивного (ціннісного уявлення), емоційного (переживання і оцінювання), діяльнісного (способів поведінки «дій»). Ми розглядаємо модель, як таку, що пов'язана із пізнанням оточуючого світу, його повноцінним сприйманням і перетворенням на засадах краси «соціальності», в результаті чого якісно змінюється сама особистість майбутнього учителя.

Наше дослідження не вичерпує всі педагогічні і методологічні аспекти складної проблеми ціннісних орієнтацій. Необхідне подальше дослідження в цьому напрямі, в якому, на наш погляд, повинна бути приділена увага таким питанням: спадкоємність між початковою школою і середньою ланкою у формуванні ціннісних орієнтацій; формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів в навчально-виховному процесі.

Література

1. Асташова Н.А. Учитель: проблема выбора и формирование ценностей. М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: Издательство НПО "МОДЭК", 2000. - 272 с.
2. Асташова Н.А. Аксиологическое образование современного учителя: методология, концепция, модели и технологии развития: Автореф. дис. доктора пед. наук. - Брянск, 2001. - 51 с.
3. Каган М.С. Морфология искусства / М. С.-Каган.-Л.:Искусство,1972.-440с.
4. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: морфологія Л. М. Масол.- К.: Промінь, 2006. – 432 с.
5. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний

посібник.-Турнопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. -360 с.

6. Тищенко В.П. Теоретичні і методичні основи загальної дизайн-освіти: Реклама і дизайн 21 сторіччя: освіта. Культура, економіка: Зб. наук. праць./В.П. Тищенко. –К.: ІППР, 2001. –С.233-234

7. Титма М.Х. Соціальна і професійна орієнтація молоді. - Тарту, 1973. - 322 с.

Gludko V.

DESIGN EDUCATION IN THE VALUABLE ASPECT

The article deals with the valuable aspect of the design activities. The content of the design art and the role of design education for the profession training of the elementary school teachers are given here.

Key words: *design activities, design art, design education, system of values*